

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

T R S T - 12. oktobra 1984
Leto XXXVI. - Štev. 14
Petnajstdnevnik - Quindicinale
Abbon. postale - Gruppo II/70
300 lir

Izpolnjujemo častno nalogo

Senata komisija za ustavna uprašanja je po dolgem pričakovanju končno imenovala ožji odbor za poenotenje besedila štirih zakonskih osnutkov za globalno zaščito Slovencev v Italiji, ki so jih predložile KPI, socialistična stranka, Slovenska skupnost in krščanska demokracija.

S tem smo dosegli v deveti mandatni dobi tisto stopnjo parlamentarne razprave, ki smo jo že dosegli pred razpustom prejšnjega parlamenta.

Da smo do tega prišli, smo se morali torej potegovati več kot leto dni, ko pa

bilo dovolj pol jutra dela za vse (za poročilo, splošno razpravo in imenovanje odbora) pa bi v tem trenutku o poenotenem besedilu že lahko razpravljali v poslanski zbornici! A vsi vemo da doslej te dobre volje ni bilo in da so določene sile, predvsem krščanska demokracija, pa tudi vladni krogi, iskali vse mogoče izgovore, da bi parlamentarni postopek zavlačevali.

Toda gledati moramo naprej. Na to smo sicer vedno pripravljeni. Vendar pričakujemo, da tisti trenutek dobre volje, ki je končno botroval imenovanju

ožjega odbora v sredo 3. oktobra, ne bo samo bežen pojav, temveč da bo začetna faza naglega postopka, da bomo še letos zaključili zadevo v avli senata.

Pogoje za to že imamo, saj je konferenca načelnikov političnih skupin v senatu vključila v «program avle» od 26. septembra do božičnih praznikov slovensko problematiko. To je brez dvoma velike važnosti, ker že samo po sebi predstavlja neke vrste pritisk na komisijo za ustavna vprašanja, da naglo zaključi svoje delo. A je velikega pomena tudi zato, ker je očitno sad nenehnega truda naših ljudi, enotnega boja slovenske manjšine, nepretrganega nastopa demokratičnih sil, ki spoštujejo in priznavajo slovensko skupnost v Furlaniji-Julijski krajini. A upamo, da je tudi dokaz resnične dobre volje političnih sil na visoki ravni, kateri pripadajo predsedstvo senata in konferenca odgovornih za posamezne politične skupine v tej veji parlamenta.

Ena izmed prvih nalog, ki jo bo moral opraviti ožji odbor, je srečanje in soočenje s predstavništvom slovenskih organizacij in javnih uprav. Ta del parlamentarnega postopka ni le formalna zadeva za slovensko manjšino, temveč predstavlja za naše ljudi pomembno fazo boja in prizadevanja za globalno zaščito. V demokratični državi, ki sloni na ustavi kot je naša, je pravilno da postane vsaka kategorija, za katero je v teku parlamentarni postopek, subjekt pri izdelavi zakonskih predpisov, ki urejajo njena vprašanja. Tembolj važno je torej, da postane protagonist pri izdelavi globalnega zakona narodna manjšina kot je naša, za katero predvideva ustava zaščito in možnost razvoja. Avdicije in soočenje s člani ožjega odbora so edina institucionalna (ustavna) oblika, ko morejo Slovenci postati protagonisti v teku parlamentarnega postopka za dosego globalnega zakona.

Pričakujemo torej, da bodo to člani ožjega odbora in vse politične demokratične sile, ki jih izražajo osvojili, da bodo podprli željo slovenske manjšine, da sodeluje s parlamentarci ter da bodo poslušali njena izvajanja in se temeljito seznanili z njenimi dejavnostmi, z njenim življenjem, s pogoji, v katerih Slovenci živijo, delajo ter se kulturno in socialno izživljajo. Pričakujemo, da bodo člani ožjega odbora pozorno poslušali kakšne so želje slovenske manjšine za vedno tesnejše spoznavanje

Vlada ne bo predložila svojega zakona za zaščito Slovencev

Vest smo prebrali na «Primorskem dnevniku». Vse kaže, torej, da se je Craxijeva vlada odpovedala namenu predložiti svoj zakonski osnutek. Pridržala si je le pravico predstaviti svoje pravice k zakonu, ki se snuje v ožjem odboru senatne komisije za ustavna vprašanja.

Vest je vsekakor razveseljiva, saj ustreza tudi pričakovanjem enotne slovenske delegacije in nedavno izraženi zahtevi tajnika KPI Natte, ki je obtožil vlado, da je s svojim zakonom samo zavlačevala začetek parlamentarnega postopka.

Odstranjena je namreč pomembna zapreka, obenem pa si pričakujemo, da senatna komisija ne bo več imela Damoklejevega meča nad seboj in se ji ne bo treba bati, da bo vlada s svojim zakonom sredi dela prekinila postopek.

Konec koncev pa to pomeni, da je propadel nekajletni poskus zблиževanja stališč med socialisti in demokristjani. Obe pomembnejši stranki vladne večine imata svoja osnutka o zaščiti Slovencev, ki sta si v popolnem nasprotju. Eden drugega izpodbijata, kar je tudi razumljivo: zakon PSI je vendarle nastal ob sodelovanju Slovencev in je v tem smislu podoben ostalima dvema, našemu in tistemu, ki ga je vložila SSK preko sen. Fontanarija. Podoben je tudi najnovejšemu osnutku, ki ga je predložila «proletarska demokracija». Zakon KD pa s temi osnutki nima pravi nič skupnega, saj je omenjen tako ozemeljsko, kot tudi vsebinsko. Za Slovence je, kot znano, povsem nesprejemljiv.

Propadel je torej poskus zблиževanja med KD in PSI, ki bosta odslej ločeno zagovarjali vsaka svoj predlog. Odpade tudi dvoumnost socialistov, ki so kot stranka zagovarjali nek zakon, kot vlada pa ga pobijali z osnutki, ki so bili sad negativnih kompromisov z demokristjani. Če bi vlada predložila zakone, o katerih je govoril minister Romita (PSDI), bi se morali Slovenci boriti proti takim zakonom. Saj je Romita poudarjal, da bo vladni zakon obravnaval vse Slovence v deželi, vendar nas bo ločeval na dve kategoriji: tržaško-goriške Slovence in Benečane.

Napoved podtajnika Amata, da se vlada odpoveduje svojemu zakonu je torej pometla tudi z upanji nekaterih političnih krogov, ki so verjeli, da je mogoče doseči globalno zaščito s sporazumevanjem z demokristjani in socialisti, ne pa z enotnostjo naprednih demokratičnih sil.

Slej ko prej bo sedaj pomembna parlamentarna razprava, v kateri bo vsaka stranka lahko zavzela svobodno stališče, ne glede na to, ali pripada vladni koaliciji ali opoziciji.

Stranke vladne večine niso več vezane na zakon, ki ga ni in ga niso mogle predložiti (najbrž zaradi nesoglasij), pač pa samo na lastne predloge in zdravo pamet. To pa je pogoj za tesnejše sodelovanje med velikima strankama leve, komunisti in socialisti, kajti vsebina globalnega zaščitnega zakona bo odvisna tudi od tega, kakšni bodo odnosi med levičarskimi silami in kolikšen bo njun skupni pritisk na demokristjane.

je in sodelovanje z večinskim narodom, za vedno večje utrjevanje kulturnih stikov in medsebojne solidarnosti.

Velike važnosti bo za komisarje spoznati zgodovinske razmere, ki so pogojevali in velikokrat omejevale razvoj slovenske skupnosti v Italiji, ter teritorialno tkivo Slovencev v Furlaniji-Juljski krajini od blizu, iz ust protagonistov, da bodo razumeli zakaj tako prepričano in trdovratno trdimo, da smo Slovenci v Italiji ena sama skupnost, ena sama manjšina od miljskih hribov do Nadiških, Rezijskih in Kanalskih dolin, ter zakaj tako odločno zagovarjamo vsi isto narodnostno identiteto in terjamo

globalni zakon za celotno manjšino.

Komunisti se bomo potegovali za priznanje celotne manjšine, ker je to naše neodpovedljivo načelo. Še več: za nas komuniste je dosega globalne zaščite za Slovence v Italiji častna naloga, kakor je pravilno poudaril naš vsedrjavni tajnik, tovariš Alessandro Natta na enem izmed svojih zadnjih nastopov.

Vendar se obračamo na druge politične sile, ki nam doslej v zvezi s tem vprašanjem niso sledile, s pozivom, da o njem dobro razmišljajo in se naglo odločijo. Členi ustave se za Slovence še ne izvajajo. Mednarodne obvezno-

sti še niso našle stvarnega izraza v italijanski zakonodaji. Vsako odlašanje in zavlačevanje povzroča novo, nepopravljivo škodo slovenski manjšini in njemu narodnostnemu tkivu v državi, ki je poklicana da to tkivo demokratično očuva.

Želimo si globalni zakon in hitro. A si želimo, da se ta cilj uresniči v polnem razumevanju demokratičnih sil, v ozračju medsebojnega spoštovanja in solidarnosti, ki je glavni pogoj za ustvaritev trdnih človeških odnosov na tem obmejnem pasu, kjer se srečujeta dve deželi in dva naroda, ki hočeta živeti mirno in prijateljsko.

Mrzel piš hladne vojne in politika Vatikana

Kaj je tako strašnega rekel naš tajnik Alessandro Natta na zaključku vsedravnega praznika «Unità» v Rimu, da se je zganil vatikanski dnevnik in ga napadel? Sedaj se vsi italijanski dnevniki sprašujejo, kaj se je spremenilo v odnosih med Vatikanom in KPI, točneje med italijansko partijo in katoliško cerkvijo?

V politiki KPI se, resnici na ljubo, ni nič spremenilo. KPI je dosledna svojim načelom in znani kongresni tezi, da je «tudi občuteno krščanstvo, v soočenju z dramatičnimi problemi sodobnega sveta, lahko vzgib revolucionarne prakse». Ni tajnost, da KP Italije ne ločuje članstva po tem, ali izpričuje ateistične svetovne nazore ali pa se prištevata med vernike. To pa iz preprostega razloga, ker KPI meni, da so to zasebni problemi posameznika, medtem ko je za politično dejavnost in spreminjanje družbe potrebno predvsem soglasje okoli njenega programa in predstave socialistične družbe.

V politiki KPI torej ni bistvenih sprememb, saj bi lahko rekli, da je ostala prej ko slej zvesta sami sebi in svojim izročilom. Nasprotno pa si upamo trditi, da se je nekaj globokega prelomilo v Vatikanu, kjer prevladuje mrzel piš hladne vojne nad «vzhodno politiko» kardinala Casarolija, nad politiko razumevanja svetovne stvarnosti in stiske velikih množic, ki je bila značilna za Pavla VI, nad politiko revolucionarnih sprememb in pragmatičnega ločevanja med filozofskim navdihom in političnimi gibanji.

Zadnji znak te preobrazbe, ki naj bi dokončno arhivirala koncilski spoznanja šestdesetih let, je dokument kontregacije za doktrino vere in kardinala Ratzingerja proti «teologom osvoboditve» v Latinski Ameriki, torej proti najbolj izvirnemu in obenem revolucionarnem gibanju med katoličani na svetu.

Kaj je, pravzaprav teologija osvoboditve? Nastala je sredi šestdesetih let v Latinski Ameriki, v strahotni stiski duhovnikov in škofov, ki so spoznali, da stoje pred dramatično izbiro: ali z zati-

ralci, izkoriščevalci in tirani, ali pa z revnimi in njihovim bojem, do skrajnih posledic.

V preprostih besedah se ti katoličani vedejo kot «kvas zemlje». Nočejo pridigati revnim in lačnim, naj se pač potolažijo s to solzno dolino, ker jih čaka raj na drugem svetu. Povzeli so iz evangeljskih nauk predvsem odrešujoče delovanje Kristusa in spoznanje, da se je treba boriti proti grehu v posamezniku tudi tako, da se celotno družbo osvobaja greha. Ta kolektivni greh pa so izkoriščanje, lakota, zatiranje, ki v Latinski Ameriki in deželah tretjega sveta pomenijo imperializem, kapitalizem. Biti na strani Kristusa, ki meče iz templja trgovce, ki obojajo bogatino in vzklika, da ni mogoče služiti «Bogu in Mamoni», pa pomeni za latinskoameriške teologe biti na strani revolucionarnih gibanj, ki težijo k socialni pravičnosti. Pri tem jim prihaja na pomoč tudi misel, izrečena v okrožnici Pavla VI «Napredek narodov», ko papež Montini modro ugotavlja, da je kristjan proti nasilju, a se ga lahko poslužuje, da se upre vnebovpjočim krivicam.

Časi so se spremenili. Teologija osvoboditve je in zblíževanja z revnimi, s sirotami sveta, je prišla do izraza v konferenci škofov v Medellinu (1968) in bi najbrž našla svoj višek v Puebli, nekaj let pozneje, ako bi v Vatikanu medtem ne prišlo do spremembe. Že v Puebli je Janez Pavel II dal razumeti, da bi se duhovniki ne smeli mešati v politiko, tudi če stoje na strani revnih in zatiranih.

V Puebli je eden izmed najbolj gorečih zagovornikov teologije osvoboditve bil salvadorski nadškof Arnulfo Romero. Nekaj let zatem je padel, ubit, pred oltarjem. Danes je že dokazano, da so ga ubili fašisti majorja D'Abuisona, ki mu je papež Wojtila v Salvadoru krepko stisnil roko, medtem ko jo je odrekel frančiškanku Enrestu Cardenalu, največjemu pesniku srednje Amerike, ki sodeluje v revolucionarni vladi Nikaragve.

Janez Pavel II je celo poskusil pripi-

sati umor salvadorskega nadškofa gverilcem, a mu je spodletel.

Kaj se je torej spremenilo v teh nekaj letih, da je v Vatikanu zapihal piš hladne vojne. Ni izključeno, da je na papežovo razpoloženje vplival razvoj dogodkov na Poljskem. Državni udar generala Jaruzelskega in razpust Solidarnosti sta ga najbrž prepričala, da s komunizmom ni več možen dialog. Medtem pa je v ZDA prevzel oblast Reagan, ki je pripeljal konfrontacijo med velesilama do skrajnih meja robotosti in živčne vojne. Carterjevo politiko zaščite človekovih pravic (v katero najbrž spada tudi pojav Solidarnosti na Poljskem) je zamenjala politika Reagan, politika oboroževalne teme in antisovjetske gonje, ki pripisuje «mednarodnemu komunizmu» vse, kar se slabega dogaja na planetu. Reagan je ZSSR celo označil za «carstvo zla». Mar ni v tem stavku podoben vatikanskemu dokumentu, ki imenuje SZ in socialistične države vshodne Evrope «sramoto sodobnega sveta»?

Ratzingerjev in Wojtilov dokument proti teologiji osvoboditve namreč obsoja dejstvo, da duhovniki v Latinski Ameriki analizirajo položaj svojega ljudstva s kriteriji marksične metode. Za Vatikan pa velja shematična enačka «markizem-brezbožstvo-sovjetski model». Po tej enački se teologi osvobojanja (Boff, Guiterez, Elder Camara) dejansko zavzemajo za zmago svojetskega in brezbožnega modela socializma v Latinski Ameriki. Seveda so obsodbe vredni. Teolog Leonardo Boff pa dodaja, da v Latinski Ameriki zadostuje že sum, da nekdo pripada markizmu, pa dobi strel v tilnik, Vatikanski dokument pa predstavlja orožje, ki ga Vatikan hote ali ne hote potiska v roke morilskim bataljonom smrti vzdolž zelene celine, kjer vladajo vojaške in sicer imperializmu vdane diktature.

Mar ni tako korenita obsodba tudi «moralno kritje» morebitnim novim pustolovščinam ameriških marinec, ki bi jih Reagan najraje poslal nad Nikaragvo?

Gnusni ringaraja na deželi

Čez nekaj dni bomo imeli novo deželno vlado. Vest se, sama po sebi vzeta, zdi še kar zanimiva, če bi lahko tudi pisali o novem programu te nove deželne vlade. V resnici pa je ostal nespremenjen programski okvir, šlo je zgolj za novo porazdelitev oblasti med strankami deželne večine in predvsem za novo merjenje sil med demokristjani in socialisti, ki so zavezniki, a le do določene mere.

Poglejmo torej bistvene postavke doseženega sporazuma, ki so ga akterji deželne politike snovali več mesecev. Najprej sama zamenjava predsednika deželne vlade. Morotejca Comellija bo, po dolgih letih, zamenjal «agresivni» Biasutti. (Za našo manjšino bo sedaj slabše, ker je Biasutti povsem intoniran na akordih furlanskih demokristjanov, ki zanikajo obstoj manjšine v videmski pokrajini). Odstranili bodo deželnega predsednika Turella, ki bo prevzel neko odbornišтво, na njegovo mesto pa pride socialist. Furlanski, seveda, ker so socialisti v dežel povsem odrinili tržaške socialiste in jih celo kaznovali, ker so podpirali vstop Liste za Trst v deželni odbor. Tu so pogoreli, v zameno pa jim deželna KD in furlanska PSI ponujajo mesto predsednika «sklada za Trst», ki ga je doslej opravljal deželni svetovalec Carbone (PSI). Kako bodo prisilili Carboneja, naj zapusti to mesto, ni povsem jasno. Gotovo je, da so ga odstranili iz delegacije na pogajanjih, čeprav je formalno načelnik socialistične skupine.

Morda pa je napačil trenutek, ko moramo pogledati za kulise tega cirkusa. Na vijugasto pot naj stopijo le bralci, ki jih ne muči vrtoglavica, saj je zavoj in zapletov toliko, da se tudi sami ne znajdemo v celoti. Dajejo pa vendar prikaz političnih razmer v tem «demokrščanskem fevdu» deželne uprave, kjer se pletejo skrite niti oblastvenega sistema.

KD v deželi so bile od vsega začetka razmere jasne: Biasutti se je lotil Comellija in vztrajal toliko časa, dokler ga ni pritisnil ob tla. To pa je tudi vse. V ta namen je Biasuttiju šlo predvsem za to, da zaveznike med seboj loči in tako utrdi svojo obast. Tudi to mu je uspelo.

Socialisti niso imeli povsem jasnih idej, kaj hočejo pridobiti. V spor med Biasuttijem in Comellijem se niso vmešavali, saj so računali, da bodo v njem samo pridobili. Nekaj časa so tudi iskali zaveznike pri Listi za Trst, a je ta takoj pokazala, da so ji ljubši demokristjani. Listarji pač dobro vedo, kje je večja skleda. Njihov kandidat Giuricin, ki je pozabil, da je nekaj bil «socialist», je preko tednika «Il Meridiano» vsak teden pošiljal demokristjanom ljubezenska pisma, na socialiste pa se bogve kaj ni zmenil. Ni torej naključje, če so v Trstu oblikovali krajevne uprave med KD in LpT, socialiste pa vrgli skozi vrata, naj počakajo na razplet dogodkov.

Tržaški socialisti (Seghene, Carbone) so sklenili, da bodo vstopili v tržaške koalicije z izsiljevanjem na deželi. Carbone je računal, da bo postal deželni odbornik skupaj z Giuricinom, v zameno za podporo Listi na deželi pa naj bi Lista sprejela socialiste v Trstu na občini in pokrajini.

Za vstop Liste za Trst v deželno koalicijo in deželno vlado so se neodgovorno zavzele domala vse tržaške sredinske stranke, ki skupaj upravljajo pokrajino in občino. KD, PSDI, PLI, PRI, Lista in Slovenska skupnost so v Trstu izdale sporočilo, v katerem zahtevajo, naj dobe «meloni» svoje mesto v deželni vladi. (Zanimivo je zadržanje tržaške SSK, ki je sama le privesek vseh teh koalicij, pa najglasneje zagovarja interese Liste za Trst, tudi proti mnenju svojega deželnega svetovalca dr. Štoke, ki je skušal prepričati Carboneja, da je širjenje odbora na LpT nepotrebno in

nekoristno).

Končalo se je drugače. PSI v Trstu se je opekla in Pittoni se lahko sedaj maščuje sedanjim voditeljem, ker so dokazali dokaj nespretnosti, ker so šli za druge po kostanj v žerjavico in so se tudi opekli.

Lista za Trst ima sedaj priložnost, da zleze na vrh «sklada za Trst», toda preko trupel tržaških socialistov, kar bi bilo večno jamstvo zavezništva z demokristjani. (Odprt ostaja problem njenih apetitov in pa spoznanja, da ji demokristjani ponujajo nekaj, kar ni njihovega). Furlanski socialisti so spet ponižali tržaško PSI in okrepili svoje zavezništvo s furlanskimi demokristjani.

Slovenska skupnost ostaja to, kar je vedno bila, zgolj nepotrebni privesek večinskih koalicij, ki pa nima moralne pravice, da bi sedela v deželni vladi.

Zanimivo bo sedaj videti, kaj se bo zgodilo v Trstu. Bo Lista zahtevala mesto, ki ji ga ponujajo? Ji ga bodo tržaški socialisti dali? V nasprotnem primeru, ali se bo obdržala koalicija med demokristjani in listarji, ki so še vedno lačni oblasti, a nimajo več kje glodati?

Kaj pa tržaška PSI? Se bo v njenih vrstah kaj spremenilo sedaj, ko je bilo sedanje vodstvo poraženo prav na vseh frontah (od volitev do tržaških odborov, tja do deželne vlade)?

V SSK se najbrž ne bo spremenilo nič, saj se njeni volilci niti ne zavedajo, kam leze in kako nekaj ambicioznih in politično nezrelih ljudi pokopava to nekoč «slovensko stranko», da je ostala na Tržaškem le repek KD in melonov.

Bralci se bodo vprašali, ali je pri vsem tem kaj resnega in poštenega. Mislimo, da lahko presodijo sami. Gre zgolj za umazani ringaraja, ki nas spominja na vrtljak v Cankarjevem «Za narodov blagor», kakor smo ga gledali pred nekaj leti na deskah slovenskega gledališča v Trstu. Narod pa naj gleda...

Strasti, zdrava pamet in špekulacije

Po vaseh našega Krasa in bližnje tržaške okolice se razvija živahna razprava o «napisni aferi», se pravi o usodi enojezičnih tabel, ki jih je postavila tržaška občinska uprava prav na 30-letnico londonskega memoranduma in torej obveze Italije, da bo po teh krajih spoštovala krajevno toponomastiko. Večkrat smo ocenili, da je to nacionalistični pritisk v sklopu širšega zasuka na desno v tržaškem političnem življenju. Ne bomo se vračali k tem spoznanjem, pač pa ocenili dogodke zadnjih dni.

Prva ugotovitev velja Richettijevemu odboru, ki je začel zavlačevalno akcijo, v upanju, da bi se mu uspelo izmazati iz zagate na najcenejši način. Tega mu nudi SSK, ki je v tej zadevi zaigrala na

minimalistično karto, predvsem preko svojega nekdanjega in sedanjega občinskega odbornika. Medtem ko slovenska javnost zahteva, naj tržaška občinska uprava postavi dvojezične napise pred vse slovenske vasi in naselja, na Krasu in mestnem predmestju, pa je dr. Dolhar v pismu odborniku Traunerju zahteval obnovo treh napisov pred prav tolikimi vasi. Slovenci naj bi se torej vrnili k poniževalnim pogojem izpred 15 let, ko smo dobili polovične in sramotne napise, ki sploh niso imeli značaja uradnosti, zgolj pred tremi vasi. V tej logiki deluje sedaj tudi občinski odbornik dr. Lokar, ki je v svojem sporočilu tisku (po dolgem in nerazumljivem molku) name-noma omejevalen.

Župan Richetti je sprejel enotno slo-

vensko delegacijo in vzel na znanje zah-tevo, naj tržaška občinska uprava po-stavi dvojezične napise. Obljubil je, da bo občinski odbor o tem razpravljaj. Očitno pa se niso zedinili, saj naši občinski svetovalci še niso prejeli zah-tevanega odgovora na postavljena vprašanja.

Obenem se je po naših vaseh razvilo gibanje, naj bi na demonstrativen način množično izpričali utemeljenost svoje zahteve po spoštovanju krajevne topo-nomastike v okviru širšega sklopa prav-ic, ki nam pripadajo, dobisi po ustavi, kakor tudi po mednarodnih sporazumih. Večkrat smo poudarili, da mislimo na enotne in množične akcije, nekakšno nadaljevanje Travnika, ob sodelovanju italijanskih demokratov. To sodelovanje naj dokaže, da so časi že zdavnaj dozo-reli za «kulturno sožitja», v katero spa-dajo tudi dvojezični krajevni napisi.

Obenem pa mora biti vsem jasno, da Slovenci in demokratični Italijani ne na-meravamo nadomeščati uradnih oblasti in si ne lastimo njihovih pristojnosti. Ko govorimo o manifestativnem poimeno-vanju vasi imamo pač v mislih dopolnje-vanje zgolj italijanskih krajevnih napi-sov, ne pa postavljanje kakih «alternat-ivnih tabel», ki jih lahko naslednjega dne odstranijo občinski uslužbenci, nam pa puste gretnak priokus v ustih. Table bomo dobili takrat, ko si jih bomo izbojevali. Manifestativno dopolnjevan-je krajevnih napisov pa naj bo predvsem povod za širši nastop slovenskih in itali-janskih demokratov za globalno zaščito in spoštovanje mednarodnih obveznosti italijanske republike do slovenske manjšine.

Pomembno je, da imamo vsi jasne pojme, sicer si bodo sledila razočaranja. Bližnjic k uresničevanju

naših pravic ni, nanje lahko samo javno in hrupno opozarjamo. Zato je odveč na-preznanje hvalevrednih posameznikov, ki sami sebe varajo, pa čeprav v dobri veri, češ da lahko zasebna pobuda nadome-sti javno in uradno odločitev. Tu mora biti jasnost popolna, da ne bo zmešnjav, različnih tolmačenj in tudi možnosti politične špekulacije nasprot-nikov.

Hvalevredno je, da so po naših vaseh nastali spontani akcijski odbori, vendar je potrebno, da se v njih (poleg osebne samoiniciativnosti) uveljavijo tudi politična enotnost in trezna presoja položaja. Nedopustno je oženje oblik enotnosti našega nastopanja, celo na raven, ki je nižja od tiste, ki smo jo že dosegli na Travniku. Poskuse ločevanja med «politiko» in «kulturo» moramo odločno obsoditi in preprečiti. Predv-sem pa moramo poskrbeti, da bodo vse pobude potekale usklajeno in v

sozvočju z doseženimi spoznanji in stališči enotne delegacije, v kateri se kreše in kuje enotnost naše manjšine v vseh njenih komponentah.

Učinkovitost našega nastopanja je odvisna predvsem od tega, kako bomo znali obrzdati strasti in se dali voditi od naše zdrave pameti. Prenagljenost ni ni-komur koristila še nikoli. Obenem pa ni dopustno oženje fronte boja, ki je vsa pred nami, široko razprta. Nedopustno je umikanje, škodljivo pa je tudi prehite-vanje. Prepričani smo, da znajo naši ljudje modro presojati položaj in da bo-do tudi tokrat dokazali, da jim je pogled nad stvarnostjo jasen. Cilj našega boja je uveljavitev naših pravic v okviru glo-balne zaščite, o kateri teče sedaj raz-prava, ne pa troje osamljenih tabel pred Bazovico, Križem in Trebčami. V tem ok-viru pa zahtevamo, naj se povsod, kjer živimo, spoštujejo naša krajevna imena. Tako poceni se torej ne damo.

Prikazen novega nacionalizma v Italiji

Nova prikazen kroži po Italiji, prika-zen separatizma. Tako bi lahko strnili, s parafrazo Manifesta, zadnjo pogruntavščino KD in njenega nade-budnega tajnika De Mite, ki skuša tako «idealizirati» politični preokret svoje stranke na desno in mobilizirati v imenu «ogrožene nacionalne enotnosti» vse si-le državnega birokratskega centraliz-ma, težnje po gospodarskem «nacional-egoizmu» do ostalih svetovnih partner-jev, kakor tudi sile resnične politične desnice, ki je bila doslej domena fašistov in njihovih sopotnikov.

Kajti «separatizem» ni danes nič dru-gega kot spretno izbrana pretveza, okoli katere se krešejo drugačni politični računi, ki pa nimajo s problemom real-nega separatizma prav nič skupnega. Nasprotno, prav italijanska desnica in sama KD si v nekaterih ključnih zgodo-vinskih trenutkih Italije niso niti za tre-nutek pomišljali izrabljati separatistične težnje za svoje politične in volilne račune. Nismo, naprimer, po-zabili, da se je prav KD na Siciliji pove-zovala z mafijsko obarvanimi separati-sti in monarhisti, čeprav je pozneje po-

slala nadnje Scelbovo policijo. Do leta 1948, ko je Italija dokončno pripadla za-hodnemu vojaško-političnemu bloku in je bila na volitvah poražena «ljudska fronta» med socialisti in komunisti, je krščanska demokracija na Siciliji in Sardiniji ustavarjala psihozo separatiz-ma, češ da je to edina rešitev v primeru, da bi Italija postala «rdeča». Tedaj so v robati propagandni govorici omenjali celo možnost, da bi Sicilija postala zvezna država ZDA, «nova zvezda na za-stavi» velike Amerike. Če je kdo mislil, da so to robotosti in pretiravanja iz časov hladne vojne, pa naj se zamisli ob dejstvu, da so nekaj podobnega modro-vali tudi pred manj kot desetimi leti, ko je sredi sedemdesetih let kazalo, da bo levica zmagala na političnih volitvah. Tedaj so posamezni voditelji KD ustra-hovali ljudi, na Tridentinskem in Tirol-skem pa so nekateri prenapeteži izrec-no govorili o priključitvi Tirolske k Av-striji, če bi Italija padla v roke komuni-stom.

Toliko zaradi jasnosti, da bo bralcem na dlani, da imamo opravka z izmišljenimi separatističnimi težnjami,

ki se jih poslužujejo desničarske sile in tajnik KD De Mita, da bi v Italiji ustvaril novo reakcionarno fronto.

De Miti ne gre v račun, da se na Sardi-niji snuje levičarska vlada med KPI in PSDAZ ob zunanji podpori socialistov. Pravzaprav so k izvolitvi sardinskega avotnomista Melisa za predsednika levičarske deželne vlade prispevali tudi socialdemokrati in republikanci. Na Sardiniji se je snovala deželna vlada «demokratske alternative». De Mita je zavohal veliko nevarnost: demokratična alternativa, ki je socialisti nikakor nočejo uresničiti na vladni ravni, bi se lahko ustvarila na krajevni ravni, v deželnih in mestnih upravah, kjer je KPI zelo močna, laične in socialistična stranka pa pod neposrednim nadzor-stvom ljudi. Tudi Craxija je spreletel srh, saj ni maral (in ne mara) povezovan-ja s komunisti. Baje je sam Craxi med poletnim preverjanjem njegove vlade obljubil De Miti, da bo «pometal iz stranke vse sardinske socialiste, če bi oblikovali levičarsko vlado na otoku».

De Mita je v samem začetku polemizi-ral zgolj na politični ravni. Tožil je, da je

bila KD na Sardiniji meni nič tebi nič pahnjena v opozicijo. Krivil je socialiste, da ne spoštujejo junijskega dogovora, po katerem bo PSI v bodoče sklepala samo krajevne odbore z demokratičnimi «povsod, kjer je to mogoče». Levičarski krajevni odbori naj bi bili odslej (in predvsem po upravnih volitvah prihodnje pomlad) zgolj «izjema, ki potrjuje pravilo zavezništva s KD».

Sardinski socialisti se niso veliko zmenili za grožnje iz Rima, ki je bil daleč, čeprav je Craxi pošiljal na otok svoje odposlance.

Nenadoma je padla beseda «na pol teroristi». Izrekel jo je De Mita v intervjuju za neki vsedrjavni dnevnik, češ da so pripadniki sardinske akcijske stranke (PSDAZ) «na pol teroristi» in «separatisti». Skoraj istočasno je neki španski dnevnik objavil dolg komentar o Sardiniji in jo primerjal «sredozemski Kubi», voditelja sardinskih avtonomistov Columbuja pa imenoval «sardinski Fidel Castro»... Kaj je tako strašnega rekel Michele Columbu, sardinski poslanec v evropskem parlamentu? Dejal je, da je Italija vedno izkoriščala otok kakor kolonijo. (Nič posebnega, saj to trdijo za Sardinijo, Sicilijo in južno Italijo vsi marksisti, začenši z Gramscijem). Dodal je, da si Sardinija, ki je dežela s posebnim statutom, želi soodločiti o gospodarskih izbirah državnih podjetij na otoku. Navedel je tudi primer: Sardinci naj vodijo podružnice IRI in drugih javnih družb na otoku, da bodo delale predvsem v korist krajevnega prebivalstva. Končno je Columbu potožil, da se Sardinija ne more izvleči iz svoje stoletne revščine, dokler bo na svojih tleh gostovala ameriška pomorska in raketa oporišča. Kjer so atomske bombe, kjer kmetijstvo omejujejo vojaške služnosti in kjer so vojaška oporišča, tam ni zasebnih investicij produktivnega značaja. To čivkajo tudi vrabci na stehi. Končno pa se Columbu, PSDAZ in KPI, zavzemajo za dosledno dvojezičnost na otoku.

V Rimu je završalo. Padel je očitek «separatizma», ker si Columbu drzne protestirati proti demokrščanskemu sistemu vodenja države in gospodarstva, poniževanja deželnih avtonomij in pravic narodnih in jezikovnih manjšin.

«Separatizem», je začival tudi socialistični «Avanti» pod Craxijevo taktiko. «Separatizem» je zagostolel milanski «Il Giorno», ki je last naftne družbe ENI. Celo Scalfarijeva «Repubblica» in nekateri drugi listi, predvsem pa glasilo De Mitove krščanske demokracije «Il Popolo» so začeli kampanjo proti separatizmu, da bi na ta način oklevetali sardinsko akcijsko stranko, ki je kriva predvsem zavezništva s komunisti.

Tedaj je udarilo iz Innsbrucka, na avstrijskem Tirolskem. Ravno kar so proslavljali 175-letnico upora tirolskega rodoljuba Hoferja proti Napoleonu, pa se je v Innsbrucku zbralo 35 tisoč južnih Tirolcev, ki so prispeli preko Brennerja. Na gorah so zagoreli kresovi in osvetlili napise: «Proč od Italije». Na trgu v Innsbrucku pa je stal predsednik bocienske pokrajine in nesporni voditelj SVP Silvius Magnano in gledal mimohod

južnotirolskih strelcev («Schutzen»), ki so strumno korakali v svojih zelenih uniformah in s puškami na ramah.

Teško je zanikati, da gre v tem primeru za dejanski «separatizem», ki ga ščuvajo velikonemški in revnašistični krogi v Nemčiji. Za tem nemškim revanšizmom pa stoji Reaganova politika zaostrovanja napetosti v Evropi, hladne vojne in njegova zadnja kampanja proti «jaltski porazdelitvi Evrope», ki jo zahodnonemška desnica in avstrijski nacisti razumejo kot signal, da lahko spet nemoteno rovarijo za vrnitev Sudevov, Šlezije, Pomorjanske, Prusije in morda še Trsta bodočemu «četrtemu rajhu».

Zanimivo je, da je predsednik KD Piccoli tako poudaril, da ne gre «pretiravati» s polemikami za manifestacijo v Innsbrucku. Konec koncev je KD zaveznica SVP. Na evropskih volitvah sta celo snovali skupno listo, v Strassburgu je južnotirolski poslanec član parlamentarne skupine italijanskih in nemških demokrščanov... Piccoli je dal razumeti, da «velikonemški separatizem» ni tako nevaren kot sardinski. Slednji naj bi bil očitno nevarnejši, ker ima levičarski predznak... Tirolcem so vsekakor takoj ugodili. Craxijeva vlada se je sestala na naglico in odobrila nadaljnje tri točke paketa manjšinskih pravic. Pozneje so vsi skupaj zagnali vik in krik, ker je zunanji minister Andreotti obsodil «velikonemške težnje v Evropi». Andreotti je kršil direktivo: edini nevarni so levi Sardinci, nihče drug.

V tem vzdušju torej naraščajo nacionalistične težnje v Rimu in v nekaterih italijanskih strankah. Demokrščani prednjačijo, socialisti se bojijo. KD izsiljuje Craxija, ki ve, da bo moral slano plačati najemnino za sobico v palači Chigi. Izvajati bo moral demokrščanski družbeni in gospodarski program, na krajevni ravni pa se povežati s KD povsod. Skratka, Craxiju je De Mita jasno pokazal, da bo talec, ki mu je celo omogočeno, da si sam skoplje svoj grob. Saj je vsakomur jasno, da razbitje levičarskih uprav v velikih mestih in ponovno oblikovanje demokrščanske oblasti in klientelarne mreže dokončno odpravljata sanje Bettina Craxija, da bo njegova PSI zavzela v Italiji središčno vlogo, kot nekoč krščanska demokracija. Mi se kvečjemu lahko vprašamo, čemu Craxi vztraja na svojem mestu.

Val nacionalizma v Italiji nujno odmeva tam, kjer KD spet čuti, da jih piha veter v jadra. Račune za domnevni separatizem na Sardiniji in dejanski separatizem velikonemških organizacij na Tirolskem naj bi namreč plačevali predvsem mi, Slovenci, ki se s separatizmom nismo nikoli pečali, a smo krivi, da je naš matični narod izbral pot socializma in se v Italiji zgodovinsko povezujemo z naprednimi družbenimi, kulturnimi in političnimi silami.

Pravzaprav so prvi nastradali sami Furlani. Demokrščanski veljak Bressani je postavil svoj «veto» na okvirni zakon «trojanski konj», preko katerega bi osvojili tudi dušo beneških Slovencev. Ko jim je manever šel po zlu, se zanj niso več brigali. Zakon je gonil socialist

Fortuna s pomočjo KPI in drugih demokratičnih strank, dokler ga ni nenadoma blokirala sama vlada. Novi minister za dežele Vizzini, ki je prav tako socialdemokrat kot njegov predhodnik Romita, je pismo zahteval odložitev razprave v pristojni poslanski komisiji za nedoločen čas. Zdi se, da demokrščanom in drugim ni po godu, da bi zakon o dvojezičnosti veljal tudi za Sardinijo. Vladi so seveda zaploskali misovci.

Enako je bila odložena tudi razprava o zaščitnem zakonu za Slovence, ki bi bila morala steči že pred nekaj tedni. KD medtem pritiska na Craxijevo vlado, naj še poslabša svoj zakonski osnutek, ki je itak slab in za Slovence povsem nesprejemljiv.

V tej luči moramo razumeti tudi zborovanje, ki ga je imel v Podbonescu predsednik deželne vlade Comelli, kjer je zahteval, naj se Benečani sami izrečejo o lastni istovetnosti. Spet smo pri stališču KD o «novem plebiscitu», kjer naj bi nahujskana večina dokončno zadušila pričakovanja in želje slovenske manjšine.

V trenutku, ko po Italiji kroži prikazen novega nacionalizma, moramo Slovenci jasno povedati, da nečemo biti grešni kozel polemik o domnevnih ali resničnih separatizemih. Preprečiti moramo vsak poskus izzivanja, ki je možen prav v teh dneh, ko v Trstu pripravljajo manifestacije ob 30-letnici druge vrnitve Italije v Trst po podpisu londonskega sporazuma o soglasju. Paziti se moramo, da ne bomo nudili te možnosti predvsem tržaškemu «Piccolu», ki je sedaj ponovno v skrajno desničarskih rokah in črna duša združevanja tržaške nacionalistične reakcije pod plaščem zavezništva med demokrščani in Listo. Privesek SSK je tudi v tem primeru povsem odveč.

st.s.

Zaradi neurejenih razmer, ki so nastale v uredništvu, je ta številka Dela izšla z zamudo. Bralce in naročnike prosimo za razumevanje.

PRISPEVKI

V spomin na Rudija Wilhelma daruje družina 20.000 lir in sestra Ivanka 20.000 lir.

V spomin na Natalijo Vremec daruje Ivanka Wilhelm 20.000 lir.

V spomin na Patricija Košuto iz Križa darujejo papa, mama in sestra 50.000 lir.

V spomin na tov. Ido de Lorenzi - Bogatec, darujejo člani upravnega odbora Ljudskega doma v Križu 50.000 lir.

Ob poravnavi naročnine so prispevali:

Pregarc Danilo, Log. 4.000 lir.

Klun Antonija, Boljunec, 4.000 lir.

Petkovšek Marčelo, iz Trsta, 9.000 lir.

Lovriha Josip, Dolina 233, 4.000 lir.

Ušaj Anton, iz Nabrežine, je prispeval 10.000 lir.

Uspešno gostovanje TPPZ «Pinko Tomažič» v Sovjetski zvezi

O pestri dejavnosti TPPZ «Pinko Tomažič» smo že nekajkrat pisali. Letošnje poletje se je uresničil sen tega zbora in sicer turneja po Sovjetski zvezi, ki jo je omogočilo združenje Italija-SZ. Odhod na enotedensko glasbeno potovanje po Leningradu in Moskvi je bil določen za 30. avgust.

Prva etapa je bil prav Leningrad, kjer so si pevci in orkestraši najprej ogledali muzej revolucije, ki je spomin na 900 dni trajajoč junaški upor prebivalstva proti nemškemu okupatorju. Člani TPPZ in spremljevalci, ki so se skupaj z njim podali v Sovjetsko zvezo so se poklonili spominu junakov te slavne epopeje in položili vence pred spomenike. Zvečer pa je zbor nastopil v dvorani družbenega doma. Dirigent, tov. Oskar Kjuder je zbor predstavil in orisal njegovo delo in pomen, ki ga ima kot organ naše manjšine. Dejal je, da se je nad polovica njegovih članov med drugo svetovno vojno borila v vrstah NOB v Jugoslaviji in da zbor nosi ime po narodnem heroju Pinku Tomažiču. Za prevajanje in napovedovanje v ruskem jeziku je poskrbel tovariš Vojko Cesar.

Zbor in orkester sta se za turnejo izredno predstavila. Oglasila se je pesem, ki prihaja iz dna duše, občuteno in živo, naša in borbena pesem, ki je spomin in opomin obenem. Koncert je posnela tudi leningradska radio televizija in je vseboval uporniške pesmi devetih narodov. Navdušeni publiki se je nato predstavil mladi tržaški violinist Črtomir Šiškovič, ki je bil deležen dolgega in navdušenega aplavza. Po koncertu so se pevci pomešali med publiko, povedali so, od kod prihajajo, beseda je stekla

tudi o tržaški Rižarni in narodno-osvobodilnem boju.

Še najbolj prisrčen je bil sprejem, ki so ga bili gostje deležni naslednjega dne, ko so obiskali šolo, ki je poimenovana po Palmiru Togliattiju. Bilo je prvega septembra, na dan, ko se v SZ začena šolsko leto. Pred šolskim slopjem so se vrstile recitacije in petje otroci pa so gostom poklonili šopke cvetja. Zanimivo je tudi, da se na tej šoli šest ur tedensko učijo italijanščine, tako da so šolarji in dijaki brez večjih težav lahko kramljali z gosti iz Italije. Po tem prijetnem srečanju je TPPZ nastopil v prostorih glasbene šole, kjer ga je čakalo novo presenečenje. Šolski mladinski zbor jih je namreč sprejel s krajšim glasbenim programom, prežetim z izredno toplino in ubranostjo. Takoj nato je TPPZ izvedel svoj koncert Revolucija in glasba, že med samim izvajanjem pa ga je publika dobesedno zasula s cvetjem. Menda ni treba posebej omenjati ginjenosti gostov, tako da se je orosilo marsitakero oko.

Po ogledu krajevnih znamenitosti se je partizanski zbor odpravil na plovbo po reki Nevi. Občudovali so to prelepo mesto, ki mu pravijo tudi severne Benetke, z nešteti palačmi znanih italijanskih, nemških, francoskih in ruskih arhitektov. «Obvezen» pa je bil tudi ogled zimskega dvorca Ermitaža. Podorbnejših ogledov si izletniki seveda niso mogli privoščiti, saj je čas, kot vselej na takih prijetnih potovanjih, stalno priganjal. Kljub temu pa jim je uspelo si ogledati nastop gruzinske folklorne skupine, ki je prav tiste dni gostovala v Leningradu. Nekateri pa si prisostvovali koncertu leningradskega

simfoničnega orkestra, ki je sovpadal v niz koncertov, posvečenih 40. obletnici zmage nad nacifašizmom. Slednji so lahko poslušali tudi znamenito Šoštakovičevo 7. simfonijo, ki jo je glasbenik sestavil v zaklonišču v času nemškega obleganja Leningrada.

Člani TPPZ «Pinko Tomažič» in spremljevalci, so v Moskvo prispeli 4. septembra zjutraj. Operaterji moskovske radio televizije so njihov obisk snemali, nekaj dni zatem pa so film predvajali na vsedrjavni televizijski mreži. Po obisku Kremlja in Leninevega mavzoleja so se pevci pripravili na slavnostni zaključni koncert. Pred tem so se srečali še predstavniki koncertne turnee in predstavniki sovjetskih organizacij ter z načelnikom Kapaljetom in si izmenjali vtise in izkušnje. Koncert sam pa se je odvijal v veliki dvorani državnega konzervatorija Gnjjesinin. Tu je TPPZ pričakalo štirideset bivših borcev in častnikov, veteranov druge svetovne vojne, ki so bili odlikovani za svoje herojske podvige na raznih evropskih frontah. Srečanje z njimi je bilo tekorekoč nepopisno in tudi naši bivši parizani so si ob tej priliki pripeli svoja odličja. Prav v tej dvorani pa se je zbor izkazal kot še nikoli prej, v vseh dvanajstih letih delovanja.

Nepozabni vtisi torej, novi prijateljski stiki in vezi, obenem pa novega elana za nadaljnjo dejavnost in dragoceno poslanstvo Tržaškega partizanskega zbora. Ostala pa je tudi želja, da bi se v SZ še vrnili, saj so jih tamkajšnji prireditelji že za prihodnje leto povabili na daljšo turnejo, ki naj bi zaobsegala kar deset krajev in ki sovpada v proslavljanje 40. obletnice zmage nad nacifašizmom.

De Mitovi «na pol teroristi»

Demokrščanski tajnik De Mita je besen, ker se je sardinska akcijska stranka sporazumela s komunisti, PSI in laičnimi strankami za levičarsko vladno na Sardiniji. V programu te vlade, ki jo bo vodil predstavnik Psdaz, Melis, je tudi postavljanje dvojezičnih napisov ter krčenje vojaških služnosti NATO na otoku. KD naj bi ostala v opoziciji. De Mita je v sveti jezi zagrozil socialistom z vladno krizo, če mu zapravijo Sardinijo. Zanimivo pa je, da je «sardiste» označil za «na pol teroriste». Neki dnevnik pa je oblikovanje levičarske vlade na Sardiniji označil kot prvi korak separatizma, češ da se Sardinija spreminja v «Kubo Sredozemlja», «sardisti» pa naj bi bili nekakšni katri-

sti, ki hočejo pometati v morje ameriška vojaška oporišča na otoku.

Upamo, da se tovariši na Sardiniji ne bodo menili za De Mitovo jezo. Naj jih spodbudi, da še odločneje nadaljujejo po začrtani poti.

Kar pa zadeva Psdaz, ki ga označujejo kot «pol teroristično», «separatistično», kastristično revolucionarno silo, teh žalitev ne gre jemati preeresno. Ko izgube oblast se namreč demokristjanom mrači pred očmi. Naj jih tolaži dejstvo, da je na drugem koncu Italije peščica ljudi, ki so letos prvič podprli Psdaz na evropskih volitvah, a se vedejo povsem drugače. Bogneđaj, da bi se družili s komunisti. Tudi bi nikoli ne metali v morje ameriških

vojaških naprav. Zvesto sklepajo zavezništva z demokristjani povsod, kjer je mogoče. Zavezniki so celo z italijanskimi nacionalisti, ki ne marajo dvojezičnosti (ne na Sardiniji, niti v Trstu). Če pa so enkrat samo sklenili kak upravni sporazum s KPI, je bilo to po sili razmer in izjemoma. In še ta jim je pretesen. Ste uganili, koga mislimo?

**Od nenadni izgubi žene
Zdenke izrekamo tov.
Stojanu Sancinu iskreno
sožalje.**

Uredništvo